

Stanisław Fel, Magdalena Zdun, Marek Wódka

Aksjologiczne podstawy ładu społeczno-gospodarczego.

Wydawnictwo KUL, Lublin 2019, ss. 163.

Ład społeczny (porządek społeczny) oznacza pewien sposób organizacji społeczeństwa, w którym zasady i reguły jego funkcjonowania są względem siebie spójne i trwałe, są przestrzegane, zabezpieczają jedność w uporządkowanej wielości oraz zapewniają koordynację działań indywidualnych i zbiorowych. Każde społeczeństwo i każda grupa społeczna potrzebuje pewnego ładu (porządku), aby uchronić się przed nadmierną liczbą konflik-

tów, uniemożliwiających koordynację zaspokojania potrzeb indywidualnych i społecznych, utrudniających komunikację i więź społeczną. W najszerszym znaczeniu ład społeczny odnosi się do wszystkich dziedzin życia ludzkiego, zarówno do ekonomicznych, jak i pozaekonomicznych jego aspektów.

W ostatnich kilku dekadach znacząco zmienił się sposób myślenia i obyczaje (w tym i moralność) w społeczeństwie, a zastosowanie masowych technologii w zakresie komunikowania społecznego wywarło głęboki wpływ na stosunek człowieka do przyrody, do siebie samego oraz do innych ludzi. Ustawicznie zmieniają się elementy ładu społecznego, może dojść nawet do całkowitego rozpadu dotychczasowego ładu i tworzenia się nowego. Zmieniający się nieprzerwanie ład społeczny i gospodarczy

powinien mieć odniesienie do ładu moralnego. Wszelkie transformacje struktur społecznych będą zawsze oparte na nietrwałych fundamentach, jeżeli wyłączy się z nich postulaty płynące z moralności.

W społeczeństwie – obok ładu gospodarczego, politycznego, prawnego, społecznego i kulturalnego – kształtuje się ład moralny (ład etyczny). Jest to uporządkowany i powiązany zbiór obowiązujących – formalnie lub nieformalnie – reguł ujmujących działania ludzkie w kategoriach dobra i zła. Głównymi składnikami ładu moralnego są wartości etyczne, normy i wzory działania oraz instytucje tworzące normatywno-instytucjonalny porządek moralny. W normatywnej strukturze społeczeństwa wyróżnia się: a) zakładany w ramach określonego systemu aksjologicznego ład moralny; b) realizowany ład moralny, a więc faktyczny sposób zachowania się ludzi i funkcjonowania instytucji, który może być bardzo odległy od sposobów zwerbalizowanych w zakładanym ładzie moralnym.

Właśnie aksjologicznym podstawom ładu społeczno-gospodarczego jest poświęcone niewielkie objętościowo, ale bardzo ważne problemowo i merytorycznie interdyscyplinarne studium z socjologii gospodarki i katolickiej nauki społecznej trzech autorów pt. *Aksjologiczne podstawy ładu społeczno-gospodarczego*. W opracowaniu tym eksponują oni ważne wątki aksjologiczne w kontekście dawniejszych i współczesnych dyskusji nad gospodarką i włączają się zdecydowanie w nurt analiz nad gospodarką określaną jako ekonomia wartości. Akcentują bardzo mocno tezę, że gospodarka ma służyć człowiekowi, a nie odwrotnie. Aby to było możliwe, obszar aktywności gospodarczej musi opierać się nie tylko na kapitale ekonomicznym i społecznym, ale i na kapitale moralnym, który stanowi aksjonormatywną matrycę gospodarczych poczynań człowieka, dlatego też bardzo silnie podkreślają tezę o postawianiu godności ludzkiej w gospodarce i przeciwstawiają się techno-ekonomicznym redukcjonizmom.

Swoją aksjologiczną narrację o podstawach ładu społeczno-ekonomicznego inicjują poprzez postawienie na-

stępujących pytań problemowych: W jaki sposób religia określa aksjologię życia społecznego? Czy uprawnione jest twierdzenie na temat monopolu któregośkolwiek z wyznań religijnych w tym zakresie? Czy wbrew obiegowym opiniom można mówić o katolickich inspiracjach dla gospodarczej inicjatywy? Jakie wartości trzeba uznać za kluczowe dla postindustrialnych gospodarek? Czym jest zhumanizowana gospodarka i jak realizuje się w niej wolność jednostki? W jaki sposób może dojść do degradacji człowieczeństwa we współczesnej organizacji produkcji i pracy? Jakie jest znaczenie kapitału moralnego w życiu gospodarczym i społecznym?

Adekwatne odpowiedzi na postawione pytania czytelnik odnajduje w prawidłowo skonstruowanej strukturze metodologicznej pracy. Całość opracowania składa się z pięciu rozdziałów: rozdział I – Wyznaniowa ścieżka inicjatywy gospodarczej; rozdział II – Wkład katolickiej myśli społecznej w powstanie i kształt społecznej gospodarki rynkowej; rozdział III – Wolność ekonomiczna w myśli społecznej Jana Pawła II; rozdział IV – Społeczny aspekt teorii *shareholder value* i sieciowej organizacji pracy; rozdział V – Kapitał moralny oraz jego społeczne i gospodarcze inklinacje. Jeżeli można by wyrazić pewien niedosyt intelektualny, to jest nim brak odniesienia do nauczania społecznego dwóch papieży: Benedykta XVI i Franciszka.

Problematyka badawcza zakreślona triadą: „społeczeństwo – gospodarka – etyka” jest niezwykle obszerna, stąd recenzowane opracowanie – co zrozumiałe – dotyczy wybranych aspektów podstaw aksjologicznych ładu społeczno-gospodarczego. Koncentruje się ona na kilku niezmiernie ważnych segmentach: wyznaniowe fundamenty gospodarki (judaizm, protestantyzm, katolicyzm), znaczenie wolności ekonomicznej, specyfika organizacji życia gospodarczego w oparciu o założenia teorii *shareholder value* oraz istota kapitału moralnego.

Przejawiająca się w całym opracowaniu „wrażliwość etyczna” autorów jest wyrazem ich troski, by współczesna gospodarka nie dehumanizowała człowieka, by formujący

się realny kształt życia społecznego i gospodarczego był ukierunkowany na godność człowieka pracującego. Gospodarka charakteryzująca się społecznym i aksjologicznym zakorzenieniem jest czymś znacznie większym, niż tylko realizacją partykularnych interesów, gromadzeniem zysków, robieniem karier – jest przede wszystkim sprawą wspólną wymagającą etycznej interwencji (uetycyzowanie gospodarki).

Książka *Aksjologiczne podstawy ładu społeczno-gospodarczego* zasługuje na pełne uznanie, zarówno ze względu na podjęty temat badawczy, jak i jej finalny kształt.

Według autorów recenzowanego opracowania gospodarka nie jest tylko obszarem rynkowych determinizmów z niepodzielnymi prawami ekonomii, ale także, a może przede wszystkim, procesem społecznym i kulturowym, w którym punktem centralnym jest osoba ludzka. Nie można oddzielać całkowicie etyki i ekonomii oraz zakładać, że mechanizmy ekonomiczne same z siebie funkcjonują bez zakłóceń, wystarczają do zharmonizowania sprzecznych interesów i do utrzymania porządku. Działalności gospodarczej nie da się – przynajmniej na dłuższą metę – prowadzić bez uwzględnienia norm moralnych (np. reguła dotrzymywania umów, normy Dekalogu). W rzeczywistości często podejmuje się decyzje zmierzające do uzyskania korzyści materialnych z pominięciem norm moralnych. W opinii niektórych jest to przejaw zdrowej przedsiębiorczości, profesjonalizmu, racjonalnej kalkulacji itp. Z drugiej strony nie można przesadzać z reklamą moralności jako „opłacalnego towaru” i uprawomocniać etyki racjonalną opłacalnością. Wartości moralnych nie można mierzyć kryteriami ekonomicznymi czy funkcjonalnymi. Propozycje rozwiązania problemu „gospodarka – etyka” przedstawione w recenzowanej książce są bardzo wyważone, połączone z troską o rozwój gospodarczy i o humanistyczny kształt pracy ludzkiej.

Jeżeli człowiek jest celem i „drogą” wszelkiej działalności ekonomicznej, wówczas poprawna koncepcja osoby ludzkiej ma znaczenie priorytetowe. Warunkiem zdrowe-

go rozwoju społecznego jest integralna koncepcja osoby ludzkiej. Wielki spór o człowieka nie zakończył się wraz z upadkiem oficjalnej ideologii marksistowskiej. Spór o człowieka trwa nadal, a pod pewnymi względami nawet się nasilił. Formy degradacji osoby ludzkiej oraz wartości życia ludzkiego stały się do pewnego stopnia bardziej subtelne, a tym samym bardziej niebezpieczne. W czasach, w których istnieje wyraźna tendencja do sprowadzania człowieka wyłącznie do wymiaru ekonomicznego oraz rozpatrywania rozwoju jedynie w kategoriach ekonomicznych, badacze lubelscy akcentują wyraźnie transcendentny wymiar osoby ludzkiej i jej godność. Twórcą, ośrodkiem i celem całego życia społeczno-gospodarczego jest człowiek, cały człowiek. Człowiek jest miarą i celem wszystkich projektów, systemów reform. Żadne rozwiązanie, nawet technicznie doskonałe, nie może być usprawiedliwione, jeżeli stwarzałoby zagrożenie dla godności i praw ludzi, których dotyczy.

Niewielką rozmiarami książka o aksjologicznych podstawach ładu społeczno-gospodarczego zainteresuje z pewnością nie tylko socjologów gospodarki, socjologów biznesu i socjologów moralności, ale także przedstawicieli nauk o zarządzaniu i nauk ekonomicznych, etyków społecznych i gospodarczych, może niektórych teologów. Będzie ważnym wkładem w kształtowanie w naszym kraju etosu pracy, etosu przedsiębiorczości, szerzej – etosu godnościowego w życiu społeczno-gospodarczym. Aktywność społeczno-ekonomiczna stanie się wówczas metodą afirmacji człowieka jako osoby.

ks. prof. dr hab. Janusz Mariański